

TISKARSTVO
PALTAŠIĆ, DOBRIĆEVIĆ
NOTES ON THE OLDEST CROATIAN MUSIC TYPOGRAPHY

Ennio Stipčević

Odsjek za povijest hrvatske glazbe

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

estip@hazu.hr

UDK/UDC 093::78"14/15"

655.1/.3(091)"14/15":78

Znanstvena bilješka / Scientific note

Primljeno / Received: 14. 4. 2005.

Sažetak

Andrija Paltašić (Kotor, oko 1450. – Venecija, oko 1500.) i Dobrić Dobrićević (Boninus de Boninis, B. Raguseus) (Lastovo, 1457. – Treviso, 1528.) najstariji su hrvatski tiskari koji su ugled stekli izvan domovine. U ovom radu prikazuje se manje poznati segment njihove djelatnosti – tiskanje misala. *Missale Romanum* (Venezia, 1485./1486.) jedina je poznata Paltašićeva glazbena publikacija, dok je Dobrićević tiskao tri glazbene knjige, dvije inkunabule i jednu *cinquecentinu*: *Missale Ordinis Carmelitanum* (Brescia, 1490.), *Missale Cabilonense* (Lyon, 1500.) i *Missale Bellicence* (Lyon, 1503.). Značenje Paltašićeve i Dobrićevićevih glazbenih tiskovina istražuje se u kontekstu najranijega europskoga glazbenog tiskarstva i ističe njihova vrijednost za hrvatsku renesansnu glazbu. Donosi se popis sačuvanih glazbenih inkunabula u Hrvatskoj.

Ključne riječi: glazbeno tiskarstvo, inkunabule, renesansa, Hrvatska, Andrija Paltašić, Dobrić Dobrićević

Summary

Andrija Paltašić (b. around 1450, Kotor [Croatia] – d. around 1500, Venice [Italy]) and Dobrić Dobrićević (Boninus de Boninis, B. Raguseus) (b. 1457, Lastovo [Croatia] – d. 1528, Treviso [Italy]) are the oldest Croatian typographers who earned their reputation outside Croatia. This paper presents the less familiar segment of their printing activities – the printing of missals. *Missale Romanum* (Venice, 1485/1486) is the only known music

publication by Paltašić, while Dobričević printed three music books, two incunabula and one *cinquecentina*: *Missale Ordinis Carmelitanum* (Brescia, 1490), *Missale Cabilonense* (Lyon, 1500) and *Missale Bellicence* (Lyon, 1503). The true value of Paltašić's and Dobričević's music publications is discussed within the context of the earliest European music publications, emphasizing their impact on Croatian Renaissance music. The article also offers a list of preserved music incunabula in Croatia.

Keywords: music typography, incunabula, the Renaissance, Croatia, Andrija Paltašić, Dobrič Dobričević

Polazišta: kontekst

Andrija Paltašić (Kotor, oko 1450. – Venecija, oko 1500.) i Dobrič Dobričević (Boninus de Boninis, B. Raguseus) (Lastovo, 1457. – Treviso, 1528.) najstariji su hrvatski tiskari koji su ugled stekli izvan domovine. Manje je poznato da su Paltašić i Dobričević dali skromni doprinos glazbenom tiskarstvu. *Missale Romanum* (Venecija, 1485./1486.) jedina je poznata Paltašićeva glazbena publikacija, dok je Dobričević tiskao tri glazbene knjige, dvije inkunabule i jednu *cinquecentinu*: *Missale Ordinis Carmelitanum* (Brescia, 1490.), *Missale Cabilonense* (Lyon, 1500.) i *Missale Bellicence* (Lyon, 1503.). Tim tiskanim misalima nisu dosad bile posvećene zasebne studije.¹ Značenje Paltašićeve i Dobričevićevih glazbenih tiskovina bit će jašnije pružimo li pogled na početke europskoga glazbenog tiskarstva.

Najstarije hrvatsko glazbeno tiskarstvo uopće je slabo istraženo. Važnost tiskarstva nisu u punoj mjeri prepoznali hrvatski muzikolozi, pa ne čudi da su neke bitne činjenice ostale slabo poznate i stručnjacima za povijest hrvatske knjige. Svaka rasprava o najstarijemu hrvatskome glazbenom tiskarstvu ima uporišta u studijama Šime Jurića, znalca hrvatske knjige, kojemu posvećujem ovaj neveliki rad.²

¹ O Paltašićevu misalu, ali samo s obzirom na minijature, pisao je Donati, Lamberto. *Sull'unico libro illustrato di Andrea Paltassichis da Cattaro : Missale Romanum M.CCCC.LXXXX.iiij.idus Februarij*. // *Archivio storico per la Dalmazia* 9(1934), XVII/12, 210-231. O Dobričeviću usp.: Donati, Lamberto. *Bonino de Boninis stampatore*. // *Archivio storico per la Dalmazia* 2(1927), III/14, 58-64; Donati, Lamberto. *Alcuni libri sconosciuti di Bonino de Boninis da Ragusa*. // *Archivio storico per la Dalmazia* 6(1931), XII/67, 315-326; 7(1932), XIII/75, 138-143. Vidjeti i: Jurić, Šime. O djelovanju Dobrič Dobričevića u Padovi. // *Dubrovnik* 12(1969), 121-126; Jurić, Šime. Iz muzeja hrvatske knjige. Zagreb : Matica hrvatska, 2000. Str. 50-59; Pelc, Milan. *Ilustracije u tiskopisima Dobriča Dobričevića (Boninus de Boninis)*. // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 24(2000), 135-154. Precizne opise Paltašićeva i Dobričevićevih misala vidjeti u temeljnoj knjizi: Duggan, Mary Kay. *Italian music incunabula : printers and type*. Berkley ; Los Angeles ; Oxford : University of California Press, 1992. Od starije muzikološke literature, još je uvijek nezaobilazna knjiga: Meyer-Baer, Kathi. *Liturgical music incunabula*. London : The Bibliographical Society, 1962.

² Od brojnih Juričevih studija o inkunabulistici na ovome mjestu navodim samo posljednju, popraćenu temeljnom literaturom: Jurić, Šime. *Hrvatske inkunabule*. // *Hrvatska i Europa – kultura, znanost i umjetnost : svezak II : srednji vijek i renesansa (XIII-XVI. stoljeće) / ur. Eduard Hercigonja*. Zagreb : Školska knjiga, 2000. Str. 495-524. Dragocjeni su i popisi inkunabula, što ih je Jurić objavljivao u suradnji s F. Šanjekom i V. Frkinom: Jurić, Šime. *Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj : I : Zbirka inkunabula Metropolitanske knjižnice u Zagrebu*. // *Croatica Christiana periodica* 8, 13(1984), 154-215; Jurić, Šime; Franjo Šanjek. *Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u*

Početak tiskarstva jedan je od najvažnijih događaja u području komunikacije od pronalaska pisma. Nedugo nakon što je Johann Gutenberg 1455. u Mainzu dovršio tiskanje *Biblije*, u južnoj se Njemačkoj 1472. pojavljuje *Costance Gradual*, prva tiskana knjiga s notama. Taj tiskani južnonjemački *Gradual* potaknuo je posve nov način funkcioniranja crkvene glazbe na europskom tlu.³

Do kraja 15. stoljeća tiskano je oko 270 glazbenih inkunabula. To su, uglavnom, bile liturgijske knjige, uz tek nekoliko teoretskih traktata. Više je razloga zašto su počeci glazbenog tiskarstva bili tako snažno vezani uz crkvene ustanove. S jedne strane, tiskari su u crkvenim velikodostojnicima u prvo vrijeme najlakše nalazili siguran izvor prihoda, pouzdane financijere. S druge strane, repertoar kojega su se tiskari prihvaćali u pravilu su bili stari koralni napjevi, jednoglasne melodije kakve su se još od srednjeg vijeka bez većih izmjena prepisivale i cirkulirale u raznim rukopisnim kantualima. I doista, crkvene su glazbene inkunabule izgledom i sadržajem vrlo srodne starijim rukopisima. Svi ti misali, antifonari, procesionali i drugi liturgijski priručnici čine jedinstven korpus renesansnih koralnih napjeva. Tako su tiskari glazbenih inkunabula bili najmanje izloženi riziku: imali su osiguranu financijsku pomoć, repertoar je bio uglavnom dobro poznat i ustaljen, a nije nevažno bilo niti to što je koralne napjeve razmjerno jednostavno tiskati. Ipak se već od najranijih tiskovina očekivalo da pružaju ne samo jasniju i poboljšanu inačicu starijih rukopisa, nego da budu i kritika te rukopisne predaje. Glazbeno tiskarstvo na europskom je tlu pogodovalo izoštrenoj filološkoj kritici notnog teksta.

Do kritike notnoga teksta u punoj mjeri dolazi tek početkom 16. stoljeća, pojavom prvih tiskovina polifone glazbe. Tiskovinom *Harmonice musices Odechaton A* (Venezia : Ottaviano Petrucci, 1501.) započinje razdoblje nakladništva polifone glazbe, tiskarske aktivnosti koja je bitno utjecala na glazbenu praksu, teoriju i skladateljske postupke krajem 15. i početkom 16. stoljeća.⁴ Nakon Petruccijeva

---

Hrvatskoj : II : Zbirka inkunabula dominikanskih knjižnica u Hrvatskoj. // *Croatica Christiana periodica* 9, 15(1985), 123-199; Jurić, Šime; Vatroslav Frkin. Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj : III : Zbirka inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. // *Croatica Christiana periodica* 11, 20(1987), 130-172; Jurić, Šime; Vatroslav Frkin. Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj : IV : Zbirka inkunabula u knjižnicama Franjevačke provincije sv. Jeronima : dio 1-2. // *Croatica Christiana periodica* 14, 26(1990), 121-204; 15, 27(1991), 182-261. Od starije literature, još je uvijek temeljni priručnik: Badalić, Josip. *Inkunabule u Hrvatskoj*. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1952.

³ Općenito o glazbenom tiskarstvu usp.: leksikon *Music printing and publishing* / ed. by D. W. Krumel, Stanley Sadie. New York ; London : Norton, 1990. (*The Norton / Grove Handbooks in Music*)

⁴ Za pretisak usp.: *Harmonice musices Odechaton A, Venezia 1501* / ed. by Iain Fenlon. Bologna : Arnaldo Forni editore, 2003. Usp. i: Blackburn, Bonnie J. *Composition, printing and performance : studies in renaissance music*. Aldershot [etc] : Ashgate, 2000. U bilješci, naknadno uvrštenoj u ovu zbirku studija (op. cit., *Addenda et corrigenda*, str. 2/V), autorica iznosi pretpostavku da bi Bartolomeo Budrio mogao biti Bartholomaeus Iustinopolitanus. Ta je pretpostavka točna. Doista je Koprnanin Bartol Pelušić, venecijanski tiskar slovenskoga podrijetla, bio angažiran oko izdavanja

polifonog prvotiska, u Italiji i u drugim europskim zemljama vrlo je brzo došlo do pravog procvata glazbenog tiskarstva. Dva su tiskara rodnom iz Istre u tim prvim desetljećima renesansnih tiskovina polifone glazbe ostavili znatan trag svojom djelatnošću. Motovunjanin Andrea Antico (oko 1480. – nakon 1539.) i Bužećanin Jacques Moderne (oko 1495. – oko 1562.) razvili su razgranatu tiskarsku djelatnost, prvi u Veneciji i Rimu, drugi u Lyonu. Valja istaknuti da su među svim starijim tiskarima, podrijetlom iz hrvatskih krajeva, upravo Antico i Moderne u svoje doba nedvojbeno bili najveće reputacije. Niti jedan hrvatski tiskar iz 16. stoljeća nije na svom polju djelatnosti ostvario tako značajne rezultate, kao što je to uspjelo istarskim tiskarima muzikalija.⁵

Glazbene inkunabule

Paltašićeva i Dobričevićeva tiskovina sve su, osim *Missale Bellicence* iz 1503., inkunabule. Već pogled na glazbene inkunabule, sačuvane u Hrvatskoj, pruža sliku kakvome glazbenom repertoaru pripadaju Paltašićev i Dobričevićevi misali. U popisima inkunabula, pohranjenih u Hrvatskoj, evidentirano je nekoliko muzikalija. Taj glazbeni korpus, međutim, nije dosad bio posebno izdvojen i proučen. Posebnu teškoću predstavljaju stariji opisi inkunabula, u kojima nije uvijek bilo navedeno posjeduju li određeni liturgijski priručnici note ili ne. Ti stariji, neprecizni opisi tiskovina vjerojatnim su razlogom što glazbena inkunabulistika nije privukla pozornost domaće stručne javnosti.⁶

Na ovome mjestu donosim kronološki popis sačuvanih i evidentiranih glazbenih inkunabula u Hrvatskoj, bez preciznijih opisa svake pojedine tiskovine. U popisu su navedeni nazivi knjižnica i signature, kao i sigle stručne literature. Od

---

prve tiskovine renesansne polifonije. Pelušićeva je najpoznatija tiskovina grčko izdanje Ezopovih djela *Fabulae*, što su ga 1497./1498., u suradnji s njime, objavili Gabriel Bracius Brasichellensis (Gabrijel Bračanin), Ioanes Bissolus i Benedictus Magnus Carpensium (usp.: Dolar, Jaro; Jernej Pelušić. Enciklopedija Slovenije. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1984. Sv. 8, str. 298). Čini mi se da slovenski muzikolozi i povjesničari knjige nisu svjesni Pelušićeva udjela u izdanju *Odechaton A*.

⁵ O Anticu i Modernu postoji ogromna međunarodna muzikološka literatura, a iz suvremenih izdanja njihovih notnih edicija izvodi se standardni repertoar talijanske i francuske renesansne glazbe. Usp.: Stipčević, Ennio. Glazba iz arhiva : studije i zapisi o staroj hrvatskoj glazbi. Zagreb : Matica hrvatska, 1997. Str. 7-26 (poglavlje Počeci europskoga glazbenog tiskarstva i hrvatski humanizam, te tamo navedenu literaturu). O glazbenim *cinquecentinama*, srodnima sadržajem Paltašićevij i Dobričevićevim glazbenim tiskovinama usp.: Pruett, Lilian P. Liturgijske inkunabule i kasnija izdanja L. A. Giunte u Franjevačkom samostanu u Kotoru. // Zvuk 3(1978), 40-44.

⁶ Jedina muzikološka studija gdje se ukratko raspravlja o hrvatskim glazbenim inkunabulama, nažalost, vrlo je manjkava. Autor poznaje samo dvije glazbene inkunabule iz dubrovačkoga Dominikanskog samostana, Boecijev traktat *De institutione musica* i Gaffurijev *Practica musicae*. Budući da Boecijev traktat ne sadrži notne zapise, niti je glazbena inkunabula u užem smislu, u našem mu popisu ne pridajemo zaseban broj. Usp.: Tuksar, Stanislav. *Imprimés musicaux européens anciens et rares dans les archives croates : Les Croates et la civilisation du livre*. Paris : Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, 1986. Str. 67-74.

literature navodim samo Badalićev popis te popise Jurića i suradnika, uz koje prilažem tek jednu međunarodnu referencu, najrecentniji popis Dugganove:

1.

Missale Romanum

Venetiis : Johannes Baptista de Sessa Mediolanensis, 1490., 8, rom.

Dubrovnik – Samostan Male braće, *Ink. B-5*

Bad. 764; Jurić-Frkin IV/1, str. 186-187

Duggan, str. 237

2.

Processionarium ordinis Fratrum praedicatorum

Venetiis : Johannes Emericus de Spira pro Luca Antonio de Giunta, VII id. oct. (9. X.) 1494., 8°, got.

Dubrovnik – Dominikanski samostan, 35-1-4+; 35-1-5, *adl. 2*; Starigrad – Dominikanski samostan, *Ink. 2+*

Bad. 924; Jurić-Šanjek, str. 168, 194

Duggan, str. 265-266

3.

Missale Dominicanum seu Ordinis Praedicatorum.

Venetiis : Andreas de Torresanis de Asula, 30. XII. 1496., 2°, got.

Dubrovnik – Dominikanski samostan, 35-VI-13

Bad. 763; Jurić-Šanjek, str. 159

Duggan, str. 260-261

4.

Boethius, Anicius Manlius Torquatus Severinus. *Opera. P. I-III.*

Venetiis : Johannes et Gregorius de Gregoriis, de Forlivio, II/8. VII. 1499., 2°, got.

Privez: Gaffurio, Franchino. *Practica musicae utriusque cantus.* Brixiae : Angelus Britannicus, 1502.

Dubrovnik – Dominikanski samostan, 35-V-6; Bad. 221 (463); Jurić-Šanjek, str. 139

Sinj – Franjevački samostan, *Ink. 121 (3)*; Jurić-Šanjek, str. 148

5.

Graduale Romanum. Correctum per fratrem Franciscum de Brugis. P. II-III.

Venetiis : Johannes Emericus de Spira pro Luca Antonio Giunta, P. II./XIX Kal. Feb (14. I.) 1499.; P. III/Kal. Mart. (1. III.) 1500., 2°, got.

Dubrovnik – Samostan Male braće, *A-113*; Bad. 480; Jurić-Frkin IV/1, str. 176

Hvar – Samostan Gospa od Milosti, *RI-2°-26*; Jurić-Frkin IV/2, str. 190-191

Trsat – Franjevački samostan; Jurić-Frkin III, str. 154

Duggan, str. 207-208.

6. (?)

Antiphonarium Romanum (Franciscus de Brugis, ed.).Venetiis : Johannes Emericus de Spira pro Luca Antonio Junta, [cca. 1499./1500.], 2°, got., cum notis

Bad. Ø

Trsteno – Franjevački samostan, *R I-2°-13*; Jurić-Frkin III, str. 152Duggan, str. 201⁷

Makar zbog stupnja istraženosti hrvatskih knjižnih fondova zacijelo nepotpun, ovaj je popis znakovit. Gotovo svih pet, sa sigurnošću potvrđenih inkunabula, od kojih su neke sačuvane u više primjeraka, potječu iz venecijanskih tiskara, iz grada koji je i inače u 15. i 16. stoljeću najviše knjigama opskrbljivao hrvatsko tržište. Uočljiva je pretežnost crkvenih liturgijskih priručnika, dok su Boecije i Gaffurio jedini sačuvani primjerci glazbene teorije. Većina glazbenih inkunabula potječe iz velikih dubrovačkih samostanskih knjižnica Male braće i dominikana, što ne čudi znamo li da je Dubrovnik bio najznačajnije središte renesansne glazbe u Hrvatskoj. Dakako da je do potrebe za nabavkom tiskovina dolazilo u sredinama u kojima su već otprije postojali samostanski ili kaptolski skriptoriji. U dubrovačkim su se skriptorijima proizvodili glazbeni liturgijski priručnici još od srednjega vijeka,⁸ kao uostalom u Splitu, gdje se u Samostanu sv. Frane na obali čuva naša najveća zbirka glazbenih tiskovina 16. stoljeća.⁹

Crkva je u Hrvatskoj bila prvi i najznačajniji financijer glazbenih tiskovina ne samo u 15., nego i tijekom 16. stoljeća. U vrijeme zagrebačkog biskupa Luke tiskane su dvije knjige važne za Zagrebačku biskupiju, *Breviarium secundum usum ecclesiae Zagrabiensis* ... (Venezia : Giunta, 1505.) i *Misale secundum chorum em rubricam almi episcopatus Zagrabiensis ecclesiae* (Venezia : Peter Liechtenstein, 1511.). Sam misal odobrio je koncil na dijecezanskoj sinodi, a u zaglavlju je istaknuto da je do te raskošne i iluminacijama urešene tiskovine došlo zaslugom “odličnog muža Ivana Müera, građanina Zagrebačkog, koji je rođen Nijemac iz Koppfsteina, od oca Jurja Müera Schota, također sugrađanina dok je bio živ.”¹⁰ Zagrebački tiskani misal nastavlja se na tradiciju starijih zagrebačkih misala i još srednjovjekovnoga zagrebačkog obreda. Inače, tiskani *Graduale* iz 1527. venecijanskoga majstora Petera Liechtensteina, sačuvan je u zadarskom Samostanu sv. Marije.¹¹

⁷ Duggan, Mary Kay. Nav. dj. Autorica prenosi sumnju da je riječ o inkunabuli i mišljenja je da tiskovinu valja datirati u 1503./1504.

⁸ Usp.: Demović, Miho. Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj republici od početka XI. do polovine XVII. stoljeća. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1981.

⁹ Usp.: Stipčević, Ennio. Nav. dj., str. 39-55 (poglavlje Najstarija glazbena baština Knjižnice samostana sv. Frane u Splitu).

¹⁰ Usp.: Dobronić, Lelja. Renesansa u Zagrebu. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 1994. Str. 64-65.

¹¹ Usp.: Galić, Pavao; Bosiljka Hercig. Katalog knjiga tiskanih u XVI. stoljeću : Historijski arhiv u Zadru, Samostan sv. Marije u Zadru, Samostan sv. Mihovila u Zadru, Stolni kaptol zadarski, Samostan sv. Pavla na Školjiću kod Preka. Zadar : Historijski arhiv ; Stolni kaptol zadarski, 1989. Str. 27.

Zaključak: Paltašić i Dobričević

Tiskovine Paltašićeve i Dobričevićeve u trendu su glazbenih inkunabula. To su knjige namijenjene bogoslužju, misali koji već svojim vanjskim izgledom, a osobito sadržajem, podsjećaju na starije srodne rukopisne kodekse. Paltašićev *Missale Romanum* pripada najstarijem sloju tiskanih rimskih misala, koji pak nisu poboljšane inačice zatečenih rukopisa. Misal je vrhunsko tiskarsko djelo, predivna muzikalija, brižno uređenih proporcija. Razmjerno velik broj crtovlja, najčešće devet crtovlja po redu nanizanih od po četiri crte, jasno upućuje na rukopisnu tradiciju. Na rukopisnu tradiciju podsjećaju i bogate minijature.¹²

Dobričevićevi misali skromnije su tiskarske kvalitete. Već njegova najranija glazbena tiskovina, *Missale Ordinis Carmelitanum* iz 1490., daje naslutiti da Dobričević nije za ovu prigodu u svojoj oficini angažirao profesionalnog suradnika glazbenika. Mjestimice neravno crtovlje i ponegdje nakrivljene taktne crte, te ne posve proporcionalne koralne note, odaju ili neprimjerenu brzinu u izradi ili pak nedovoljno glazbenoga znanja.¹³ Kasniji tiskarski *curriculum* potvrđuje veliku umješnost Dobričeviću u likovnu izgledu knjiga koje je objavljivao. Tiskanje glazbom opremljenih misala čini se da je u Dobričeviću tiskarskom radu bio usputan posao, posao koji je doduše imao osiguranu financijsku podršku iz crkvenih krugova i osiguranu distribuciju, no koji po svoj prilici nije pružao dovoljno izazova. Dobričevićevi misali iz lyonskoga razdoblja, *Missale Cabilonense* iz 1500. i *Missale Bellicence* iz 1503., bili su namijenjeni uskim redovničkim zajednicama i u glazbenome životu francuske renesanse ostali su suvremenici praktički nepoznati. U Lyonu su pravi inovacijski prodor na tržištu muzikalija označile publikacije polifone glazbe, zbirke moteta, misa i svjetovnih *chansona*, tiskovine kakve je jedan naraštaj nakon Dobričevića u tom gradu objavljivao Jacques Moderne.¹⁴

Zaključimo li ovo kratko razmatranje o Paltašiću i Dobričeviću glazbenom nakladništvu, valja priznati da ono nije istaknuto niti na kvantitativnoj niti na kvalitativnoj razini. Čini se da je tiskanje muzikalija Paltašiću i Dobričeviću bio uzgredan angažman. Oboje su ugled stekli svojim drugim publikacijama. No, usprkos razmjerno marginalnom značenju Paltašićevog i Dobričevićevih notiranih misala, značenje tih tiskovina ne bi trebalo previdjeti: Paltašićev *Missale Romanum* te Dobričevićevi *Missale Ordinis Carmelitanum*, *Missale Cabilonense* i *Missale Bellicence* na samom su početku hrvatskoga glazbenog tiskarstva.

¹² Usp.: Duggan, Mary Kay. Nav. dj., str. 232. Vidjeti i: Duggan, Mary Kay. Music in the fifteenth-century printed missal : the dissemination of music. // Studies in the history of music printing / ed. by Hans Lenneberg. Lausanne : Gordon and Breach, 1994. Str. 1-20.

¹³ Isto, str. 171-172.

¹⁴ Usp.: Dobbins, Frank. Music in renaissance Lyons. Oxford : Clarendon Press, 1992.

LITERATURA

- Badalić, Josip. Inkunabule u Hrvatskoj. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1952.
- Blackburn, Bonnie J. Composition, printing and performance : studies in renaissance music. Aldershot [etc.] : Ashgate, 2000.
- Demović, Miho. Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj republici od početka XI. do polovine XVII. stoljeća. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1981.
- Dobronić, Lejla. Renesansa u Zagrebu. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 1994.
- Donati, Lamberto. Alcuni libri sconosciuti di Bonino de Boninis da Ragusa. // Archivio storico per la Dalmazia 6(1931), XII/67, 315-326; 7(1932), XIII/75, 138-143.
- Donati, Lamberto. Bonino de Boninis stampatore. // Archivio storico per la Dalmazia 2(1927), III/14, 58-64.
- Donati, Lamberto. Sull'unico libro illustrato di Andrea Paltassichis da Cattaro : Missale Romanum M.CCCC.LXXXC.ii.idus Februarij. // Archivio storico per la Dalmazia 9(1934), XVII/12, 210-231.
- Dobbins, Frank. Music in renaissance Lyons. Oxford : Clarendon Press, 1992.
- Dolar, Jaro; Jernej Pelušić. Enciklopedija Slovenije. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1984. Sv. 8.
- Duggan, Mary Kay. Italian music incunabula : printers and type. Berkley ; Los Angeles ; Oxford : University of California Press, 1992.
- Duggan, Mary Kay. Music in the fifteenth-century printed missal : the dissemination of music. // Studies in the history of music printing / ed. by Hans Lenneberg. Lausanne : Gordon and Breach, 1994. Str. 1-20.
- Galić, Pavao; Bosiljka Hercig. Katalog knjiga tiskanih u XVI. stoljeću : Historijski arhiv u Zadru, Samostan sv. Marije u Zadru, Samostan sv. Mihovila u Zadru, Stolni kaptol zadarski, Samostan sv. Pavla na Školjiću kod Preka. Zadar : Historijski arhiv ; Stolni kaptol zadarski, 1989.
- Harmonice musices Odechaton A, Venezia 1501 / ed. by Iain Fenlon. Bologna : Arnaldo Forni editore, 2003.
- Jurić, Šime. Hrvatske inkunabule. // Hrvatska i Europa – kultura, znanost i umjetnost : svezak II : srednji vijek i renesansa (XIII-XVI. stoljeće) / ur. Eduard Hercigonja. Zagreb : Školska knjiga, 2000. Str. 495-524.
- Jurić, Šime. Iz muzeja hrvatske knjige. Zagreb : Matica hrvatska, 2000.
- Jurić, Šime. Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj : I : Zbirka inkunabula Metropolitanske knjižnice u Zagrebu. // Croatica Christiana periodica 8, 13(1984), 154-215.
- Jurić, Šime; Franjo Šanjek. Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj : II : Zbirka inkunabula dominikanskih knjižnica u Hrvatskoj. // Croatica Christiana periodica 9, 15(1985), 123-199.

Jurić, Šime; Vatroslav Frkin. Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj : III : Zbirka inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. // *Croatia Christiana periodica* 11, 20(1987), 130-172.

Jurić, Šime; Vatroslav Frkin. Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj : IV : Zbirka inkunabula u knjižnicama Franjevačke provincije sv. Jeronima : dio 1-2. // *Croatia Christiana periodica* 14, 26(1990), 121-204; 15, 27(1991), 182-261.

Jurić, Šime. O djelovanju Dobrić Dobričevića u Padovi. // *Dubrovnik* 12(1969), 121-126.

Meyer-Baer, Kathi. *Liturgical Music Incunabla*. London : The Bibliographical Society, 1962.

Music printing and publishing / ed. by D. W. Krumel, Stanley Sadie. New York ; London : Norton, 1990. (The Norton / Grove Handbooks in Music)

Pelc, Milan. Ilustracije u tiskopisima Dobrića Dobričevića (Boninus de Boninis). // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 24(2000), 135-154.

Pruett, Lilian P. Liturgijske inkunabule i kasnija izdanja L. A. Giunte u Franjevačkom samostanu u Kotoru. // *Zvuk* 3(1978), 40-44.

Stipčević, Ennio. *Glazba iz arhiva : studije i zapisi o staroj hrvatskoj glazbi*. Zagreb : Matrica hrvatska, 1997.

Tuksar, Stanislav. *Imprimés musicaux européens anciens et rares dans les archives croates : Les Croates et la civilisation du livre*. Paris : Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, 1986.